

Az átlagok kiszámítása után a következő kép alakult ki:

A kísérleti osztályban	4,00!
Az 1. sz. kontrollosztályban	3,60
A 2. sz. kontrollosztályban	2,22
A 3. sz. kontrollosztályban	1,80!

Itt még nagyobb különbségek jelentkeztek a kísérleti és a kontrollosztályok között. Legtöbb nehézséget a 2., 3. és 4. feladat jelentette. Ezek megoldásához ugyanis az értelmes olvasáson és a reprodukáláson kívül már jó emlékezetre és logikus gondolkodásra is szükség volt. A kísérleti osztályban 10 tanuló maximális eredményt ért el; a 2. sz. kontrollosztályban csak 1; a 3. sz. kontrollosztályban egy sem! – A teljesítményt persze az is befolyásolta, hogy melyik osztály nevelője milyen gyakran használt év közben feladatlapokat!

A mérés eredményeinek áttekintése után a következő összegezéssel zárhatjuk e területen végzett vizsgálódásainkat:

1. Olvasásból 1. osztályban *a megszokottnál rövidebb idő alatt* végezhető el az ismeretek feldolgozása – s így több idő marad az olvasás gyakoroltatására.

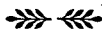
2. Minél előbb biztosítani kell, hogy a tanulók *önállóan, némán olvassanak*. (Ez a legtermészetesebb és leggyakoribb éleTSzituáció.)

3. *A könyvek környezet megteremtésével* biztosítani kell, hogy a tanulók már 1. osztályban különféle mesék és verseskönyvek szövegein gyakorolják az olvasást.

4. Figyelembe véve a tanulók képességeit és fejlettségét igen gondosan meg kell szervezni *a differenciált munkaformákat*.

5. *A gyakoroltatást* úgy kell megszervezni, hogy az érdekes, változatos és *természetes legyen* – s megfeleljen a reális szituációknak.

6. Az olvasástani és a gyakoroltatást mindig úgy kell irányítani, hogy a munka *az egységes anyanyelvi képzés részeként* jelentkezék a tanulók előtt.

DR. JÁKI LÁSZLÓNÉ

Budapest, Tanítóképző Intézet

A feladatlapok felhasználásának lehetőségei az oktatási folyamat különböző szakaszaiban az általános iskola harmadik osztályában

Az oktatás hatékonyságának emelése, e munkához eszközök és módok keresése – így fogalmazható meg az oktatás és nevelés napjaink egyik leginkább előtérbe kerülő problémája.

A már ismert, de egyre többször említett a feladatlap minél sokoldalúbb, változatosabb módon való felhasználását napjaink gondjai és megoldásai közé soroljuk. Az alsó tagozat minden tárgyában, minden órán, a különböző didaktikai feladatok eredményesebb megoldásának egyre változatosabb eszközeként használjuk.

Mindezt elmondhatjuk erről a hathatós eszKözről, de foglalkoznunk kell néhány kérdésével is. Ezek:

1. Melyek azok a követelmények, amelyek meghatározzák a feladatlap tartalmi anyagát, formáját, mennyiségét, eszközjellegét és nem utolsó sorban értékelő vagy mérő jellegét?

2. Mikor elegendő és megfelelő a kiemelt részlet az ismeretből?

3. Előre elkészített, vagy a pedagógus által „gyártott” lap hatékonyabb-e?

Meg kell állapítanunk, hogy ha számbavesszük a feladatlapok sokféleségét, azt kell mondanunk, hogy a fogalmazás kivételével csaknem minden tárgy tanításához van már ilyen eszközünk. Megnyugtató az a törekvés, hogy évenként új és új feladatlapokat, munkafüzeteket kapnak az alsó tagozatra járó tanulók.

Ezek a feladatlapok és munkafüzetek az oktatás különböző feladatainak eredményesebb megoldását is szolgálják. Fellelhetők az új ismeret bemutató, az ismereteket megszilárdító, a gyakorlást szolgáló, az alkalmazást biztosító, vagy az analógiás sorok továbbépítésével a elmélyítést szolgáló munkalapok.

Ezek – ha formájukban másfélék is –, mind azt a célt szolgálják, hogy a tanulók önálló munkával, ismeretük, tudásuk birtokában számot adjanak mindarról, amit már tanultak, és mint ismeretet alkalmazni is tudnak.

A meglevő feladatlapok nagy előnye, hogy van. Így bármikor kézbe vehető, jól ismerjük, feltehetően megelőzően kipróbált, szerkesztését gyakorlott szakemberek végezték.

A nyomtatásban megjelent feladatlapok minősége sok szempontból tehát igen jónak mondható. Az, hogy a gyerekek mindig azonos betűalakkal, azonos stílusú rajzokkal, megszövegezéssel és következetes követelményekkel találkoznak – nagyban segíti őket a jó munkavégzésben. Hatalmas eredmények ezek, ha arra gondolunk, hogy mennyire nem kis kérdés mind a mai napig a lapok sokszorosítása, a megfelelő papíryanag és a jó stencilminőség biztosítása, ha magunk próbálunk feladatlapokat készíteni.

A legnagyobb előny – melyet minden feladatnál elsősorban ki kell emelnünk, a feladatlap használatának motiváló hatása. Azokban az osztályokban, ahol már nem újdonság a munkalap használata, ott is újként hat a magunk készítette feladatlap.

Erre azért kerülhet sor, mert a meglevő lapok igen gondos munkát tükröznek és sokféle utat és módot mutatnak be, mégis azt kell hibájuknak felróni, hogy nem az osztály sajátosságai szerint világítja meg az anyagot, a tennivalót, és nem mindig az a résszel foglalkozik, ami a tanulók számára éppen a leglényegesebb. Ezért van azután az, hogy az „elégedetlen” pedagógus maga is készít – nem egyszer nagy gondal és igen sok akadállyal küszködve –, feladatlapot.

Előnye még a magunk készítette lapnak az, hogy felöleli mindazt, amit az osztály tanítója „problémaként” ismer. A megfelelő mennyiséget, a szükséges időigényt ismerve gondosabban tud tervezni. Kevesebb eredmény esetén más változatban újra kézbe tudja adni a témát ismétlődő munkalapokat.

Igazán jó követeléssel és eredményt várva a harmadik osztály tanulói válnak először alkalmassá a feladatlapos munka sikeres elvégzésére. Ebben az osztályban tudjuk az írás eszközjellegét hasznosítva a tanulókat munkára sarkallni.

Nagy kérdés, hogy melyek azok a szempontok a feladatlap készítésében, melyek meghatározzák annak tartalmi követelményeit.

A legnagyobb probléma az utasítások megszövegezése, a feladatok megfogalmazása. Nem könnyű rövid, jó tartalmú, érthető szöveget adni a kilenc éves tanulóknak.

Tapasztalat, hogy a tanulók a munka megkezdésekor – amikor olvasni kezdik az utasításokat, már fogalmazzák is magukban a választ. Ennek a megszövegezésnek a

könnyítését nagyban segíti a jó kérdés, utasítás. Előnye a saját készítésű feladatlapnak, hogy a tanulók képességeit, munkabírását időigényét ismerjük. Természetesen itt is differenciálhatunk. Mindenki végez feladatot, de az egyéni tempót, a mennyiséget is figyelembe véve, az igyekezetet, a szorgalmat és a fejlődést is mérhetjük.

Bizony nem utolsó tényező az idő. Gondolnunk kell a maximális és minimális idő meghathározására is. Tudott, hogy a kilenc éves tanulók nem képesek 45 percig csak a feladatlap olvasásával, a megoldással és a kitöltéssel foglalkozni. Mindenképpen arra kell törekednünk, hogy a felmérések során sem a teljes tanítási óra idejét használjuk erre, hanem annak csak nagyobb hányadát. A megmaradt időt ismét frontális munkavégzésre, a megoldott feladatok helyességének igazolására szerencsés fordítani.

Szoktassuk a tanulókat arra, hogy a leírt, megfogalmazott válaszokat ismét olvassák át, és ha hibát észlelnek, javítsák. Minden eszközjellegesen túl az írás ilyenkor eltorzul, nem a betűk lendületes írása, hanem a gondolat, a helyes válasz megfogalmazása kerül előtérbe, és bizony a helyesírás a gondos külalak rovására. Ugyanakkor ezért mondhatjuk, hogy igen komoly eszköz ez a tanulók önellenzésére, hibáik észrevételére, azok mielőbbi javítására.

A harmadik osztály munkájában ebben az évben fokozott igyekezettel próbálkozunk, hogy az önállóság növelését minél több lehetőséggel segítsük. A nyelvtan-helyesírás anyagához kapcsolt munkafüzet feladatai nagyban segítik ezt a munkát, de osztályomat ismerve növeltem ebben a tárgyban a magam készítette lapokkal az ilyen feladatok számát. Céлом elsősorban az volt, hogy változatossággal és a módok sokféleségével kedvet keltsek ehhez a munkához is. Nagy részük gyűjtő munka, analógiás sorok építése, a hibák felismerése és kijavítása. A tanulók életkori sajátosságuknál fogva szívesen keresik a hibát -- természetesen nem a maguk által vétetteket --, mások munkájában hamarabb ismerik fel azokat. A helyesírási készség, jártasság fejlesztésében egyre nagyobb szerepet kap az a munkaféle, hogy adott szövegben a hibát felismerjük és javítsák. Ez sokban segíti a maguk helyesírásának fejlődését.

Ennek szemléltetésére példa az a feladatlap, melyet az igék helyesírásának gyakorlásánál használtunk fel.

A feladat első részében kiegészítéseket kell végezni, felismerni a tennivalót és pótolni a hiányzó betűket, szavakat, a megelőzően tanultak alkalmazására. Ezzel a munkával is, minden gyakorláson túl, ellenőrizzük is a tanulók ismereteinek tartalmát, mélységét, alkalmazásának jártasságát. A feladatlap második része hibajavítást kíván, ezek hasonló témában gondolkodtatják meg a tanulókat.

1. sz. lap

a)

vi . . em	vé . . e	a . . am
e . . em	tu . . a	sze . . ék
tu . . am	a . . ák	mon . . ák

Egészítsd ki a szavakat!

b)

Húzd át azokat a szavakat, amelyeket hibásan írtak!

edte	vette	mondta	takaroggyatok
védje	külgye	fonja	sétáljon
aluggy	hordják	szedje	monggya

A javítás után a helyes szóalak felolvasása, mondatbafoglalása, vagy leírása is lehet feladat, természetesen attól függően, hogy mennyi idő marad az óra megtervezett hányadából.

A következő feladatlapon már jellegzetesen harmadik osztályos ismeret és alkalmazása kerül sorra. A követelmény jártassági fokon az -it, -ul, -ül végű igék felismerése, helyesírása. Ez differenciált munkában is szervezhető. A tanulók közül csak azok számára készül, akiknél a magánhangzók időtartamának jelölése még gondot okoz. Feladat, hogy javítsák a szavak ékezethibáit.

2. sz. lap

Javítsd ki a szavak ékezethibáit színessel! Mondd ki magadban és figyelj a magánhangzók időtartamára!

a)

szabadit	pirit	rutit	ujit	szükit	sürit
elcsufit	elbusul	dusit	tanit	gombolyit	
fordül	kondül	bodul	lendül	perdül	

b) A gyerekek kimentek a hegyoldalra. A jó levegő felüdítette őket. Boldogan játszottak a friss levegőn.

c) Keresd meg az igéket! Húzd alá. Toldalékdold és így írd le!

fehér	tíz	készít	indul	fordít	világ
fordul	készül	készít	ház	gombolyít	

-j

-s

.....

.....

Új ismeret feldolgozásakor a történést jelentő igék felismerésében is jó lehetőség adódik a tanultak elmélyítésére. Itt a tanult ismeret felidézése elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a tanuló eredményesen tudjon dolgozni.

Nem könnyű dolog a történést és a cselekvést jelentő igék megkülönböztetése. Ezt segítette az a feladatlapon, melyen vers és meserészletek szövegét adtam a tanulóknak, hogy olvasva keressék az igéket, a történést jelentő szavakat.

3. sz. lap

Keressétek és húzzátok alá a történést jelentő igéket!

„A kapu kitérült s abban a pillanatban, ahogy a lány átlépett rajta sűrű arany eső hullott rá a magasból, és az arany mind ottragadt a ruháján. Fénylett, csillogott az egész tetőtől talpig.”

b) Keressétek ki a történést jelentő igéket! Melyik másik igével tudnátok helyettesíteni? Írjátok le!

Weöres S.: Galagonya

Őszi éjjel
 Izzik a galagonya,
 Izzik a galagonya
 Ruhája.
 Zúg a tüske,
 Szél szalad ide-oda,
 Reszket a galagonya
 Magába.

c) Húzzátok alá a történést jelentő igéket!

eltéved, pöröl, alkonyodik, szürkül, bömböl, nő,
 melegszik, zajonganak, zümmög, kopaszodik,

d) Mi történik ősszel az erdőben? Írjátok igéket!

.....

e) Egészítsék ki a mondatokat! Mi történhet?

Az üveg	A gyümölcs
A léggömb	Az ég
A levelek	A virág
A villany	A zászló

Ezek a feladatok természetesen nem egy órán, nem egyszerre kerülnek megoldásra. Csupán a lehetőségek többféleségét mutatják.

Az anyanyelvi nevelés egy másik területe a fogalmazás. Itt azonban más jelleggel szerepelnek a feladatlapok. Elsősorban az ismeretek megszilárdítására használtam ebben az esztendőben a feladatlapos megoldást.

Három formában terveztem a megoldásokat.

a) Meglevő szövegből a felesleges mondatok kihagyása. (Áthúzással.)

b) Mondatok – melyek tartalmilag összetartoznak, de nem a megfelelő sorrendben szerepelnek –, rendezése és helyes rendben való leírása.

c) Megkezdett fogalmazások befejezése is lehet tennivaló.

d) Azoknak a tanulóknak, akik szívesen dolgoznak nehezebb feladat is adható. A fogalmazás második felének ismeretében az első megfogalmazása. Bevezetés és a tárgyalás 2–3 mondata.

Kétségtelen, hogy a legeredményesebb az a megoldás, amikor a mondatok egyszerű rendezése a feladat. Itt azzal nehezíthető, vagy könnyíthető a munka, hogy önállóan kell megfogalmazni a címet, a kezdő, vagy a befejező mondatot.

A legegyszerűbb a megoldás – olyan tanulók részére, akiket nehéz ilyen feladatmegoldásba eredményesen bekapcsolni –, hogy a mondatok helyes sorrendjét csupán számozással jelöljük. Lényeges azonban, hogy legalább egy mondat erejéig a saját gondolatuk is szerepeljen. Vagy a befejező mondat önálló megfogalmazása, vagy a cím megtervezése és leírása legyen a tennivaló.

4. sz. lap

Tanultuk, hogy fogalmazásunk csak a lényeges gondolatokat tartalmazza. Húzd ki azokat a mondatokat, melyeket nem írnál be ebbe a szövegbe!

Hajókészítés

Papírból hajót hajtogattunk. Egy üvegdádba vizet tettünk. Sok víz fért bele. A csónakokat vízre tettük. Úsztak a vízen, és a kikötőben összegyűltek. Később elsüllyedtek. Legközelebb erősebb papírból készítjük, hogy tovább élvezhessük a játékot.

Az olvasás órák munkájában a feldolgozások önállóságát segítheti a jól elkészített feladatlap. Itt csupán az a lényeg, hogy megfelelő előkészítési fokozatokon segítjük túl a tanulókat. Először a megértés ellenőrzését, azután a gondolategységek határait, majd a lényeg kiemelését követelhetjük meg ilyen módon is. Természetesen csak jól szerkesztett és gondolatokban elhatárolható olvasmányok alkalmasak erre a feldolgozásra.

A tantárgyi koncentráció érvényesülése már egy magasabb fok a feladatlapok megszerkesztésében. Ez valósággal kiapadhatatlan terület, éppen ezért ezzel más alkalommal kell foglalkoznunk.

Végül egy olyan terület munkáját említeném, mely a legelső között volt, amikor a feladatlapos munkát megkezdtük, – ez a számolás és mérés. Ez a tárgy bőven ellátott feladatlapokkal. Mégis amikor differenciált, vagy csoportmunkát készítünk elő, akkor ismét a magunk készíttette feladatlapokkal próbálkozunk.

Itt a csoportos munkával az osztályközösség továbbfejlődését, az egyén felelősségét a közösségért nevelési elgondolás alapján terveztem meg a munkát.

Négy tanuló kapott egy feladatot. Egy asztalnál helyezkedtek el. Különböző képességű, eltérő szorgalmú és munkabírású együttesnek kellett a feladatot vállalnia. Közösen voltak felelősek az eredmény helyességéért és az időben való megoldásért. A becsléssel és méréssel végzendő feladatban az is segítette az eredményt, ha megfelelő szervezéssel megosztották a tennivalókat.

5. sz. lap

A feladat eredményes megoldása a csoport munkája. Osszátok meg magatok között a tennivalót!

- a) Zsineget találtak a csomagban. Becsüljétek és mérjétek meg!
zsineg (méterrel)

becslés m
mérés m

- b) A huzal hosszúságát deciméter pontossággal próbáljátok becsülni és mérni!
huzal (deciméterrel)

becslés dm
mérés dm

- c) A téglalap oldalainak mértékszámát milliméterrel mérjétek!
téglalap (milliméterrel)

becslés mm
mérés mm

rövidebb oldal

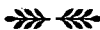
becslés mm
mérés mm

Egy-egy óra anyagának részleteivel próbáltam rávilágítani arra a törekvésre, melyet évek során alkalmazva élveztem.

Kétségtelen, hogy a hatékonyság az oktatásban, nevelésben egyre döntőbb tényező. Ez sokféle eszközt és módot kíván. Mindezek megismerése, próbálgatása, jobb változat kidolgozása mind-mind azt a célt szolgálja, hogy a tanulók számára minél változatosabb módokat biztosítsunk az ismeretek megszerzésére, elmélyítésére, bevézésére. Most már csak a pedagógus munkája van hátra, hogy az elkészült feladatlapokat javítsa, értékelje.

Nagyon időigényes, fárasztó munka ez is. Érdemé, hogy tartalmas visszajelzés a tanulók tudásáról, ismeretük mélységéről, ugyanakkor azokról a hiányosságokról is, melyet menet közben nem mindig észlelünk.

Most már csak azt kell elérnünk, hogy minél nagyobb számban segítse a pedagógusokat azoknak a megjelent füzeteknek, feladatlapoknak a száma, melyek munkáját nagymértékben könnyítik, mert sokféle anyag között válogathat, és ugyanakkor ötletet kap más módok és eszközök kidolgozására.

KERÉNYI JÓZSEFNÉ

Szeged, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Osztályfőnöki óra a szocialista hazaszeretetről

Akik tanították már, tudják, hogy a szocialista hazaszeretet tartalmi jegyeinek tudatosítása, az értelmi és érzelmi erők végig szinkronban tartása nem könnyű feladat. A hangulati ráhangoltság, az érzelmi fűtöttséget biztosító, megfelelően válasz-